deVerdieping
Trouw

MAANDAG 27 JULI 2020

Jan Douwe Kroeske:
Muzikanten weten door corona niet waar ze het zoeken moeten
DE VERDIEPING **10|11**

WWW.TROUW.NL | 78STE JAARGANG NR 23230 | E-MAIL VIA WWW.TROUW.NL/SERVICE | POSTBUS 859 1000 AW AMSTERDAM | REDACTIE 020-562 9444 | KLANTENSERVICE 088-056 1588 | BEZORGING 088-056 1599

Witwasmeldingen leiden amper tot strafzaken

FOUT GELD Banken zijn verplicht alle ongebruikelijke transacties van klanten te melden. Maar met die meldingen gebeurt nog weinig.

Dirk Waterval
REDACTIE ECONOMIE

Er volgen amper strafzaken uit de tienduizenden witwasmeldingen die opsporingsinstanties jaarlijks binnenkrijgen via banken en accountants. Voor het Openbaar Ministerie is de kwaliteit van die meldingen te laag om er makkelijk mee naar de rechter te stappen, zegt Brigitte Unger, Utrechts hoogleraar en autoriteit in witwasonderzoek. “Op dit moment heb je soms de indruk dat het hele meldsysteem voor niets is”, zegt ze.

Banken, accountants en betaalkantoren moeten alle ongebruikelijke transacties die zij bij hun klanten tegenkomen melden bij overheidsinstantie Financial Intelligence Unit (Fiu). Dat gaat om grote aantallen: alleen al bij de banken ging het vorig jaar om ruim 155.000 meldingen. De Fiu, die al die signalen vervolgens nader onderzoekt, bestempelde in totaal zo’n 39.000 transacties als echt verdacht. Die gaan dan naar het Openbaar Ministerie (OM) en de Financiële Inlichtingen- en Opsporingsdienst, die er desgewenst een strafzaak van kunnen maken.

Maar dat gebeurt amper. Het OM kan niet zeggen hoeveel van de tienduizenden Fiu-meldingen uiteindelijk tot een zaak hebben geleid. Dat wordt niet bijgehouden. Marieke van der Molen van het Functioneel Parket zegt dat het ‘zeker om enkele tientallen onderzoeken gaat in de afgelopen paar jaar’. Een voorbeeld daarvan is het onderzoek naar een administratief medewerkster van een evenementenlocatie in Groningen die 300.000 euro van haar werkgever naar haar privérekening had weggesluisd. Aanleiding voor dat onderzoek was een Fiu-melding.

Om te zorgen dat méér van de tienduizenden jaarlijkse meldingen tot daadwerkelijk onderzoek leiden, zal eerst de kwaliteit van die meldingen omhoog moeten, zegt hoogleraar Unger. Pas dan kan het OM erop vertrouwen dat het echt loont om er tijd in te steken. Nu hebben Fiu-meldingen nog veel nader onderzoek nodig en zelfs dan is nog niet duidelijk of de zaak wel kans maakt bij de rechter, zegt ze. Dus gebeurt er met de meeste meldingen niet direct iets.

Op dit moment heb je soms de indruk dat het hele meldsysteem voor niets is

Brigitte Unger, hoogleraar en autoriteit in witwasonderzoek

Het helpt wellicht dat de Fiu er dit jaar negentien werknemers bij krijgt. Maar volgens Unger gaat het niet zozeer om meer mensen, maar is er vooral meer ICT-expertise nodig; om effectiever te filteren op verdachte patronen in alle meldingen die via de banken binnenkomen.

De overheid zou meer geld moeten vrijmaken om dat ICT-talent aan te trekken, vervolgt ze, want dat vertrekt nu naar de beter betalende private sector. “Tot die tijd heeft het meldsysteem denk ik vooral nut als afschrikmiddel voor criminelen. Dat ze weten dat ze moeten oppassen met hun betalingen.”

Ungers conclusie is wrang voor de banken, die de afgelopen jaren hard zijn aangepakt omdat zij hun eigen klanten niet genoeg doorlichtten op mogelijke witwaspraktijken. Vanwege nalatige klantcontroles is ABN Amro bijvoorbeeld onderwerp van strafrechtelijk onderzoek. Rabobank kreeg een boete van De Nederlandsche Bank en ING schikte twee jaar geleden voor een recordbedrag van 775 miljoen euro met het OM. De grootbanken hebben de afgelopen paar jaar duizenden nieuwe medewerkers aangenomen om klanten en hun betalingen te controleren.

Zowel Unger als Van der Molen van het OM wijst er nog wel op dat alle oude Fiu-meldingen bewaard blijven in een soort database. Opsporingsinstanties kunnen zo in de toekomst bij een nieuwe verdachte makkelijk natrekken of die toevallig ook opduikt tussen de oude verdacht verklaarde transacties.

Mede daarom vindt Van der Molen het meldsysteem wel degelijk ‘meer dan een afschrikmiddel’. “Ook al leidt iets niet direct tot een verdenking, op enig moment kan de informatie ons verder helpen. Zo kunnen de meldingen van ongebruikelijke transacties ons helpen om zicht te krijgen op vermogen in lopende strafzaken.”

IN HET KORT

Banken deden vorig jaar ruim 155.000 witwasmeldingen

Voor het OM is de kwaliteit daarvan vaak te laag om het voor de rechter te brengen

‘Voorlopig heeft het meldsysteem vooral nut als afschrikmiddel voor criminelen’

DE VERDIEPING 2|3
Waarom de strijd tegen witwassen zo moeizaam verloopt

Als abonnee heeft u onbeperkt toegang tot alle online artikelen

Ga naar **trouw.nl/login**

€ 2,90
8 710371 004003 13120
BELGIË € 3,65

Stikstofeffect van wegen wordt niet juist berekend

Commissie tikt in rapport over bredere A27 overheid op de vingers

VANDAAG **4**

Hij werkt er wél

Steeds minder mannen in de kinderopvang

VANDAAG **6|7**

Voor het eerst een tweede legsel

Bonte vliegenvanger lijkt klimaatprobleem de baas

DE VERDIEPING **8|9**

Stelselmatig vernederd

Jonge turnsters ook in Nederland mishandeld

VANDAAG **5**

POORTWACHTERS Banken hebben, na de megaboete voor ING, afgelopen jaren duizenden medewerkers aangenomen om witwasserij op te sporen. Slagen ze daarin? Niet iedereen is optimistisch.

tekst **Dirk Waterval** foto **Bram Petraeus**

'Waar foute dingen gebeuren, zit vaak ook **fout geld'**

Daar glijden ze de hoek om in de felle junizon: twee dure, in beslag genomen auto's achter op een oplegger van de politie. Ze komen van een bedrijfspand in de gemeente Westland, waar net hiervoor nog een 42-jarige man uit het raam sprong om te ontkomen aan de Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (Fiod). Vergeefs. Samen met vier anderen wordt hij verdacht van het witwassen van crimineel verkregen geld, bijvoorbeeld met de kilo's drugs die de opsporingsdienst aantrof. Naast een terreinwagen, een Audi Q7 en een BMW M6 neemt de Fiod ook nog 200.000 euro aan contant geld, vuurwapens en munitie, zeven Rolexhorloges en een waterscooter in beslag.

Een succesverhaal uit de witwasaanpak. Toch weten criminelen jaarlijks, naar schatting, nog altijd zo'n 13 miljard euro te verdoezelen in Nederland. Bij het indammen van dat bedrag gaat de meeste aandacht uit naar banken. Want wie hebben er als eerste zicht op rare, ongebruikelijke transacties? Op de trucs waarmee criminelen hun drugs- of fraudegeld proberen om te katten naar niet-te-traceren 'normale euro's'? Juist: grootbanken als ING, ABN Amro en Rabobank.

Dat hebben ze geweten ook, dat ze die verantwoordelijkheid dragen. Zo is ABN Amro momenteel onderwerp van strafrechtelijk onderzoek omdat de bank mogelijk steken liet vallen bij klantcontroles. Kreeg Rabobank anderhalf jaar geleden een boete van toezichthouder De Nederlandsche Bank om diezelfde reden. En ING? Die zal tot in lengte van dagen bekendstaan om de recordschikking met het Openbaar Ministerie van 775 miljoen euro in 2018, om vervolging af te kopen over het missen van witwassignalen. Zodat, bijvoorbeeld, een handelaar in dameslondergoed 150 miljoen euro kon witwassen via een ING-rekening.

Vreemde signalen

Sinds die megaschikking van twee jaar geleden hebben banken duizenden nieuwe medewerkers aangenomen om transacties na te lopen. Om te kijken wat voor personen en bedrijven eigenlijk tot hun klantenkring behoren. En of hun betaalverkeer een beetje past bij wie ze pretenderen te zijn.

Ook de 26-jarige Freya Spronk staat 's ochtends op met dat soort vragen. Ze is een van de 2700 mensen binnen de 'Detecting Financial Crime'-afdeling van ABN Amro, die in anderhalf jaar tijd is verdubbeld in grootte. Spronk zit in een vijftienkoppig team dat de grote klanten natrekt: internationaal opererende bedrijven met een keur aan verschillende dochterondernemingen. "Zeg maar het type waarbij je het organogram op A1 moet uitprinten om alle aftakkingen van het bedrijf op één vel papier te krijgen", zegt ze lachend.

Spronk loopt al pratend langs lange bureaus met computers in een glanzend nieuw kantoorgebouw in Amersfoort. Geen grote prikborden hier met pasfoto's van misdadigers, vraagtekens en connecties, zoals je in politieseries ziet. Gewoon een normale kantoortuin. Vanaf sommige bureaustoelen kun je door het raam naar de Onze Lieve Vrouwentoren kijken.

"Ik heb een werkbak", zegt ze inmiddels vanaf een bank naast de koffieautomaat, "waar de klanten in belanden die eerder bij de afdeling transactiemonitoring kwamen bovendrijven". Op de een of andere manier vond die afdeling dan iets ongebruikelijks tussen de betalingen van dat bedrijf of die persoon. "Dan ga ik vervolgens kijken wat ik allemaal over die klant kan vinden. Of hij negatief voorkomt in de media. Of wij zelf weleens eerder vreemde signalen binnenkregen over het bedrijf. Maar bijvoorbeeld ook gewoon wie de uiteindelijke belanghebbende is daarvan, bij wie het geld uiteindelijk terechtkomt."

Ongebruikelijke transactie

Het is zelfs relevant waar de klant allemaal zakendoet. Misschien wel in Bangladesh bijvoorbeeld, waar nog kinderarbeid bestaat. Of op plekken waar niemand iets om duurzaamheid geeft. Zakendoen met die landen mag natuurlijk gewoon, dat duidt zeker niet direct op witwassen. "Maar ik sla er wel op aan", zegt Spronk, die ineens wat meer rechtop gaat zitten. "Want wat zegt het over een bedrijf of over jou als mens als je zakendoet in dat soort sectoren? Waar foute dingen gebeuren, zit vaak ook fout geld."

En hoe neemt de klant de telefoon eigenlijk op? Verdedigend, zwaar geïrriteerd? Dat draagt allemaal bij aan het beeld dat ontstaat in Spronks hoofd.

Als binnen de bank dan echt duidelijk is dat het om een 'ongebruikelijke transactie' gaat, en de klant niet met een bevredigende verklaring komt, gaat er een melding uit naar de Financial Intelligence Unit (FIU). Samen deden banken vorig jaar zo'n 155.000 van deze meldingen. Het is dan aan de FIU om te bepalen welke ook écht verdacht zijn. Bij de banken ging dat in totaal om bijna 13.000 verdachte meldingen, zo blijkt het uit het recent gepubliceerde jaarverslag van de FIU. Tel je daar alle meldingen van andere instellingen bij op, zoals die van accountskantoren en betaalkantoren, dan komt de FIU uit op 39.000 verdachte transacties.

'Er gebeurt vaak niets met meldingen van banken over ongebruikelijke transacties'

'Die meldingen zijn wel degelijk van waarde. Zeker als je ze combineert met andere informatie over verdachten.'

Het idee is dat de opsporingsdiensten daar vervolgens mee aan de slag gaan, dat ze kijken of ze er een zaak van maken. Ook de twee hoofdverdachten uit Westland, wiens auto's en andere spullen vorige maand met de politie meegingen, trokken de aandacht vanwege hun uitgaven. Uit Fiod-onderzoek bleek dat hun legale inkomsten waarschijnlijk niet hoog genoeg waren om hun bestedingen te verklaren, zoals het kopen van een huis zonder hypotheek.

Tips op een presenteerblaadje

In dit specifieke geval is niet duidelijk of de Fiod haar onderzoek begon na een verdacht verklaarde melding van de FIU. Het is ook niet bekend hoeveel meldingen van de FIU uiteindelijk leiden tot strafonderzoek. Wel is duidelijk dat het over een relatief klein aantal zal gaan. Hoogleraar Brigitte Unger van de Universiteit Utrecht doet hier veel onderzoek naar en zegt zelfs zonder blikken of blozen: "Er gebeurt vaak niets met die meldingen".

Waarom niet? De opsporingsdiensten krijgen tips over criminelen toch op een presenteerblaadje aangereikt? Unger zegt dat een FIU-melding meestal niet genoeg is voor Justitie om naar de rechter te stappen. "Daar zou het OM dan eerst een hele case omheen moeten bouwen, en zelfs dan is niet eens duidelijk of het tot een veroordeling gaat leiden."

Waar je heen wilt in de witwasaanpak, zegt Unger, is dat die meldingen van een dergelijk hoge kwaliteit worden dat Justitie er makkelijker mee naar de rechter kan. "Want op dit moment hoor ik bij hen vaak: 'Nu krijgen we weer een hele koffer met meldingen (vorig jaar dus 39.000, red.), dat is alleen extra werk voor ons. We vinden die verdachten zelf wel.'"

Volgens Marieke van der Molen van het Functioneel Parket (onderdeel van het OM) volgden de afgelopen jaren 'zeker tientallen zaken' uit de FIU-meldingen. Bovendien bewaart Justitie alle verdachte meldingen in een soort database om later te kunnen kijken of namen van nieuwe verdachten er toevallig in voorkomen. "Dat alleen al is van groot nut", zegt Van der Molen. "Die FIU-meldingen zijn dus wel degelijk van waarde. Zeker als je ze combineert met andere informatie over verdachten."

Unger ziet het iets somberder in: "Op dit moment heb ik weleens de indruk dat het hele systeem voor niks is". Ze zegt dat de kwaliteit van de meldingen eerst omhoog moet, zodat opsporingsambtenaren wéten dat ze er waarschijnlijk een zaak van kunnen gaan maken. "Ik denk dat het tot die tijd vooral nut heeft als afschrikmiddel voor criminelen. Dat ze weten dat ze moeten oppassen met hun betalingen."

Samenwerkingsverbanden

Ook banken vinden dat de kwaliteit van meldingen omhoog moet. "Want ook wij zien dat zomaar een bak gegevens naar FIU sturen uiteindelijk niet effectief is", zegt hoofd veiligheidszaken Yvonne Willemsen van de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB). Samenwerken geldt als heilige graal om die meldingen effectiever te maken. Het aantal nieuwe samenwerkingsverbanden is duizelingwekkend groot.

Zo beginnen vijf banken binnenkort met het samen analyseren van al hun transactiegegevens, onder de noemer Transactie Monitoring NL. Daaruit moet blijken hoe criminelen hun geld middels verschillende rekeningen naar de bovenwereld proberen te tillen. Banken kijken in de Fintell Alliance samen met de FIU naar witwaspatronen.

Daarnaast zitten de banken in de Serious Crime Task Force (SCTF) met het OM en andere opsporingsinstanties. Het OM geeft namen van mogelijke handlangers van criminelen door aan de banken, die zo hopelijk kunnen helpen achterhalen waar het geld uiteindelijk vandaan kwam.

Tot slot is er nog de Taskforce Terrorisme Financiering, vergelijkbaar met de SCTF maar dan gericht op terreurgerelateerde geldstromen. Beide zitten nog in de pilotfase.

In de twee taskforces zitten overigens maar één of twee afgevaardigden van de grote banken aan tafel. Zij moeten de namen van de verdachten strikt geheim houden. Sowieso is de privacy van mogelijk malafide klanten nu nog een belemmerende factor voor het bankwezen.

Neem het voorbeeld van een bank die afscheid moet nemen van een rekeninghouder omdat er een ernstig vermoeden van witwassen is. De naam van die ex-klant doorspelen aan andere ban-

Freya Spronk is een van de 2700 mensen binnen de 'Detecting Financial Crime'-afdeling van ABN Amro.

Op dit moment heb ik weleens de indruk dat het hele systeem voor niks is

Brigitte Unger, hoogleraar

ken mag niet binnen de bestaande privacywetgeving. "Het is frustrerend voor bankiers om zo iemand dan simpelweg de straat te zien oversteken, om die doodleuk bij een andere bank een nieuwe rekening te zien openen", zegt Willemsen. "Dan voelt het natuurlijk of je al het onderzoek voor niets hebt gedaan." Er ligt een concept bij de wetgever om financiële instellingen hier alsnog meer bevoegdheden in te geven.

Unger ziet vooral heil in meer computerexpertise bij de FIU om de kwaliteit te verhogen. "Dan zou je al die meldingen namelijk veel beter kunnen analyseren." Daar heb je ICT-talent voor nodig, zegt ze. "Alleen betaalt de overheid te slecht om daar goede mensen voor in dienst te nemen. Als je echt goed bent met computers, ga je niet voor dat kleine salaris van het Rijk werken. Je verdient zo het driedubbele als je naar een private bank gaat."

Maar ook bij de poortwacht, bij de banken zelf, zoeken ze nog heel wat nieuwe mensen. Op zich kan iedereen dit werk doen, zegt Robin de Jongh, binnen ABN verantwoordelijk voor de Detecting Financial Crime-afdeling. "Als je maar een beetje analytisch bent." Hij zit in Amersfoort op een kruk naast Spronk en knikt af en toe bemoedigend als die vertelt hoe het is om klanten te controleren. In totaal zoekt De Jongh op korte termijn nog 400 nieuwe mensen als Spronk om alle teams te versterken, waarmee het totaal uit zou komen op 3100.

De boefjes

Spronk is afgestudeerd criminologe, ze zegt graag te onderzoeken wat mensen beweegt om het slechte pad op gaan. Voor ze binnen ABN focuste op grote internationale bedrijven zat ze in een team dat kleinere klanten onderzocht. "Wat meer de boefjes", zegt ze. De groenteboer of kapperszaak met een merkwaardig hoge omzet, bijvoorbeeld. "Dat kan een manier zijn om contant drugsgeld wit te wassen. Je kunt dat af en toe herkennen aan het gebruik van 500-eurobiljetten."

De grap is: soms is zo'n ondernemer zich er helemaal niet van bewust dat hij wellicht onderdeel is van een criminele witwasketen. "Als ik ze aan de telefoon vraag waarom ze met die biljetten werken, reageren ze eerst geprikkeld: 'Hoezo wil je dat weten, je bent toch niet van de belastingdienst?'." Spronk legt het ze rustig uit, de gespreksdynamiek verandert. "Vaak zijn ze daarna juist blij met de waarschuwing om nog eens goed naar hun eigen klanten te kijken."